

Aan Provinciale Staten
Statencommissie Milieu, Mobiliteit en Economie

DATUM	12-6-2018	REFERENTIE	Hans Kraaij
ONS NUMMER	81CF2F5E	DOORKIESNUMMER	2641
NUMMER PS	2018MME138	E-MAILADRES	hans.Kraaij@provincie-utrecht.nl
BIJLAGE	-	PORTEFEUILLEHOUDER	van den Berg

Onderwerp Statenbrief: Voortgang geothermie

Voorgestelde behandeling: Ter informatie

Geachte dames en heren,

Inleiding

Aanleiding

Het Rijk heeft aangegeven dat het gebruik van aardgas in Nederland uitgefaseerd gaat worden. Bedrijven die Gronings gas gebruiken, waaronder de meeste Utrechtse grootverbruikers, zijn door de Minister van EZK aangeschreven met de vraag welke maatregelen zij gaan treffen om hun aardgasverbruik te verminderen. Op dit moment wordt 97% van de warmte in de provincie geproduceerd met (Gronings) aardgas. De overige 3% wordt geproduceerd door houtkachels en andere vormen van biomassa. In onze Energieagenda is voor de verduurzaming van de warmtevoorziening een grote rol voorzien voor geothermie. Als blijkt dat de in onze provincie aanwezige aardwarmte op een economisch rendabele manier winbaar is, dan kan daarmee ongeveer de helft van de huidige warmtevraag in de provincie verduurzaamd worden. Met deze brief geven we invulling aan de toezegging om u regelmatig te informeren over geothermie in onze provincie. De onderzoeksactiviteiten die we in deze brief beschrijven, zijn in lijn met motie 60 "Veiligheid Voorop bij Geothermie" die op 6 november 2017 door u is aangenomen.

Voorgeschiedenis

Op 13 juni 2017 bent u geïnformeerd over de Green Deal ultradiepe geothermie (UDG) en het daaruit volgende werkprogramma dat moet leiden tot meer kennis over de ondergrond onder de 4 km diep en een keuze voor de locatie voor 1-3 proefboringen in Nederland. Eén van de partners is het consortium GOUD (Geothermie Oost-Utrecht Duurzaam) dat zich richt op ultradiepe geothermie ten behoeve van de warmteafnemers in Utrecht Science Park en Rijsweerd.

In de brief van 13 juni is tevens aangegeven dat onderzocht zou worden wat de mogelijkheden zijn van een ELENA-subsidie van de Europese Investeringsbank (EIB) waarmee de GOUD-bijdrage aan het werkprogramma UDG (utradiepe geothermie, dieper dan 4 km) gefinancierd zou kunnen worden.

Op 24 november 2017 bent u geïnformeerd over onze betrokkenheid bij het project LEAN, dat als doel heeft om het geothermisch gebruik van de aardlagen op 2-3 km diepte in de regio Utrecht te demonstreren.

Essentie / samenvatting

Grote ingrepen in de energievoorziening hebben meestal ook grote maatschappelijke impact. Dat geldt voor windmolens, voor zonnevelden en ook voor geothermie. Het zal niet mogelijk zijn om de energietransitie te doorlopen zonder maatschappelijke discussie en ook de daarbij horende tegenbewegingen. Op nationaal niveau en ook binnen de Utrechtse geothermieprojecten is ruimschoots aandacht voor de belangrijkste maatschappelijke issues:

- Veiligheidsrisico's die gepaard gaan met boren in de diepe ondergrond
- Relatie met andere belangen (met name drinkwater)
- Publieke reactie op een nieuw fenomeen in onze provincie

Antwoorden op vragen die rond deze issues bestaan, worden gevonden in de onderzoeken die nu plaats gaan vinden, maar deels ook pas tijdens de eerste projectrealisaties in onze provincie. Natuurlijk kunnen en zullen we leren van reeds uitgevoerde projecten elders in het (buiten)land, maar elk project heeft te maken met een nieuwe omgeving en staat in dat opzicht op zichzelf.

Twee Utrechtse consortia hebben inmiddels een geothermieproject ontwikkeld:

- LEAN (Low cost Exploration And deriskiNG of geothermal plays) voor conventionele geothermie
- GOUD (Geothermie Oost Utrecht Duurzaam) voor ultradiepe geothermie

Voor de projecten is er concreet zicht op financiering om de eerste onderzoeksstappen te kunnen zetten. Binnenkort wordt voor beide projecten één opsporingsvergunning aangevraagd bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK).

De voortgang van de twee geothermieprojecten, de resultaten van het onderzoek naar de mogelijkheden voor Europese subsidie, de stand van zaken voor de opsporingsvergunning en de geplande activiteiten voor communicatie en omgevingsmanagement zijn hieronder beschreven.

Stand van zaken ELENA (subsidie voor verduurzaming van de warmtevoorziening)

Medio 2017 is de Europese investeringsbank (EIB) door de provincie benaderd met een verzoek tot subsidiering van het bodemonderzoek voor ultradiepe geothermie (UDG). Voorwaarde voor deze zogenaamde ELENA-subsidie is dat voor elke euro subsidie binnen drie jaar een onomkeerbare investeringsbeslissing genomen wordt voor ten minste 20 euro. Op verzoek van de EIB is de ELENA-aanvraag verbreed met andere warmteprojecten, omdat er meer zekerheid op investeringen binnen het programma nodig was. Er is vervolgens bij de EIB door de provincie een aanvraag ingediend met drie werkpakketten:

1. Ultradiepe geothermie
2. Opschaling conventionele geothermie (aanvullend op LEAN)
3. Overige warmteprojecten

In maart 2018 heeft de EIB aangegeven dat de eerste twee werkpakketten niet passen binnen het doel van ELENA, maar dat graag verder gesproken wordt over werkpakket 3. De EIB acht de kans onvoldoende groot dat de geothermieprojecten binnen 3 jaar tot een onomkeerbaar investeringsbesluit zullen leiden. Op dat moment viel de financiering voor het bodemonderzoek voor UDG weg, maar daar is inmiddels een oplossing voor gevonden (zie stand van zaken GOUD).

Stand van zaken LEAN (conventionele geothermie)

Het project LEAN is eind 2017 doorontwikkeld van een onderzoeksproject naar een demonstratieproject. Het verschil is dat in eerste instantie ingezet werd op een proefboring voor onderzoeksdoeleinden. Omdat de meerkosten voor een iets groter boorgat beperkt waren en de potentiële opbrengsten (bij geschiktheid van de bodem) veel groter, is gekozen voor een project met uiteindelijk twee boringen die samen een geothermiebron zijn. Het consortium wordt nu getrokken door ENGIE (exploitant) en bestaat verder uit TNO, Energiebedrijf Nederland (EBN), Eneco, Huisman, gemeente Utrecht en provincie Utrecht als meebetalende partners. Op 1 april 2018 is een subsidieaanvraag ingediend bij de regeling Hernieuwbare energie van RvO (ministerie van EZK). Als deze subsidie wordt gehonoreerd, kan het project gestart worden.

Stand van zaken GOUD (ultradiepe geothermie)

ENGIE is ook bij het consortium GOUD aangeschoven als exploitant. Hiermee heeft het consortium aan kracht gewonnen. A.s.r. heeft zich teruggetrokken, omdat er onvoldoende bereidheid was om in deze fase van het project nog financieel te participeren. Het consortium bestaat nu uit ENGIE en potentiële gebruikers van de geothermiewarmte: Universiteit Utrecht, Universitair Medisch Centrum, Hoge School Utrecht en stichting kantorenpark Rijsweerd. Gemeente Utrecht en provincie Utrecht maken geen deel uit van het consortium, maar zijn wel gevraagd om bij te dragen aan de kosten van het bodemonderzoek. Deze vraag werd actueel op het moment dat de mogelijkheid van ELENA-subsidie verviel.

Het Rijk is een onderzoekprogramma gestart voor ultradiepe geothermie. Het consortium GOUD participeert in dit onderzoek en heeft hiervoor de green deal UDG ondertekend. Als uitwerking van deze green deal zal het consortium GOUD een overeenkomst aangaan met EBN, TNO en zes andere consortia over een uit te voeren werkprogramma. Aanvankelijk zou een groot deel van de bijdrage van GOUD aan dit werkprogramma ingevuld worden met ELENA-subsidie. Kort nadat duidelijk werd dat dat niet door ging (zie voortgang ELENA), ontstond een nieuwe situatie. De belangrijkste verandering was de beslissing van het Rijk om groot deel van het werkprogramma onder te brengen een witte vlekkenplan (genaamd Geothermie Terra Incognita, GTI) dat 100% door het Rijk gefinancierd wordt. Omdat er ook nog een meevaller is in de geplande kosten, kan GOUD met een

bijdrage van € 412.500,- mee blijven doen aan het werkprogramma UDG dat voor 50% gefinancierd wordt door het Rijk. Wij hebben besloten om 1/3 hiervan bij te dragen. Het consortium GOUD zal eveneens 1/3 bijdragen. Besluitvorming door de gemeente Utrecht over de laatste 1/3 is in voorbereiding. De bijdrage van de provincie Utrecht zal in de kadernota 2018 als begrotingssubsidie ter goedkeuring aan u worden voorgelegd. Dit budget is beschikbaar binnen de begroting voor het programma Energietransitie.

Beide onderzoeksprogramma's bevatten in totaal vier seismologische lijnen in de regio Utrecht. Eén lijn loopt door naar Amersfoort. Veenendaal profiteert van informatie uit seismologisch onderzoek rond de Gelderse UDG-pilot bij Renkum. Het schieten van een seismologisch lijn houdt in dat er trillingen in de aarde worden gebracht die in de diepe ondergrond weerkaatsen en zo informatie opleveren over de diepte en dikte van aardlagen en de aanwezigheid van breuken. Deze informatie is nodig om geschikte locaties voor UDG te bepalen.

Opsporingsvergunning

De aanvraag voor een opsporingsvergunning voor geothermie wordt door ENGIE gedaan voor zowel GOUD als LEAN. Een opsporingsvergunning is gericht op marktordening: welke partijen mogen in welk gebied exclusief opsporingsactiviteiten uitvoeren? In de aanvraag voor een opsporingsvergunning staat een tijdvak en een gebied. Daarnaast staat in de aanvraag of het om aardwarmte of delfstoffen gaat. De minister kan een vergunning weigeren op basis van de weigeringsgronden die in de Mijnbouwwet staan. De opsporingsvergunning is niet voldoende om een boring te mogen uitvoeren. Daar is een omgevingsvergunning met eventueel een MER voor nodig. Het opsporingsgebied voor GOUD en LEAN ligt in meerdere gemeenten. Aangezien de provincie Utrecht in het vergunningentraject een coördinerende adviesrol heeft, worden diverse bijeenkomsten georganiseerd om de belangen van gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven te inventariseren.

Communicatie en omgevingsmanagement

Communicatie en omgevingsmanagement voor GOUD en LEAN worden in samenwerking met de beide consortia en de gemeente Utrecht georganiseerd. De communicatieboodschap en uitingen worden afgestemd en er is een gezamenlijke omgevingsanalyse uitgevoerd. Er wordt nu op basis daarvan gewerkt aan een stappenplan voor de komende periode.

Meetbaar / beoogd beleidseffect

De projecten GOUD en LEAN zullen duidelijk maken of er wel of geen potentie is voor geothermie in de provincie Utrecht. Het potentieel van warmte uit geothermie in de provincie Utrecht is circa 18 PJ, ofwel 50% van de huidige warmtevraag.

Wettelijke grondslag

V.w.b. opsporingsvergunning: Mijnbouwwet (Rijk is bevoegd gezag, provincie heeft adviesrol).

V.w.b. begrotingssubsidie GOUD: Algemene subsidieverordening provincie Utrecht (Asv).

Financiële consequenties

De provincie Utrecht draagt € 137.500,- bij aan het seismologisch onderzoek voor GOUD. Eerder hebben wij al besloten over een bijdrage van € 300.000,- aan het project LEAN. Beide bijdragen passen binnen de begroting voor het programma Energietransitie.

Vervolprocedure/voortgang

Het seismologisch onderzoek in onze provincie zal starten zodra het consortium GOUD de overeenkomst aangaat over het werkprogramma UDG, voor de eerste fase van het bodemonderzoek. Als de bodem in de regio Utrecht geschikt lijkt, kan in de tweede helft van 2019 fase 2 van het werkprogramma gestart worden: gedetailleerd bodemonderzoek rond de beoogde boorlocatie. Mogelijkheden voor financiering voor deze fase van het onderzoek worden momenteel onderzocht.

Voor LEAN zal na de subsidietoekenning door RvO verder onderzoek naar de gegevens over de ondergrond worden gedaan. Op basis hiervan worden voorbereidingen getroffen voor een proefboring die naar verwachting eind 2019 kan plaatsvinden.

Voor de opsporingsvergunning zal eerst door EZK gedurende 13 weken gekeken worden of er een concurrerende aanvraag is en vervolgens zal de aanvraag in een periode van 3 tot 6 maanden worden onderzocht.

U zult worden geïnformeerd als de vergunning is verstrekt.

Concreet voorliggende vraag aan statencommissie / Provinciale Staten

Kennis te nemen van deze brief.

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

De voorzitter,
De secretaris,